

взаємозв'язку яких не повинно бути витіснення одного агрегату управління іншим, а навпаки, вони мають узгоджуватися і не суперечити одна одній.

Отже, на сучасному етапі, на нашу думку, необхідно докорінно змінити характер впливу політики зайнятості на національний ринок праці, який полягає в переході з пасивної політики, спрямованої на допомогу держави по безробіттю та соціальний захист неконкурентоспроможних верств населення, до активної інвестиційної політики сприяння і розвитку нових робочих місць, самозайнятості та організації перепідготовки незайнятого населення, що була б спрямована не всупереч вимогам часу і структурним змінам в економіці, а базувалася на принципі випередження, тобто на прогнозуванні розвитку процесів на загальнодержавному ринку праці шля-

хом врахування тенденцій формування трудового потенціалу (зокрема, працівників ринку продовольчих товарів) та демографічного розвитку, економічних трансформацій та впливу факторів зовнішнього середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Забута Н. Регулювання зайнятості населення: теорія і зарубіжний досвід / Н. Забута // Економіка. Проблеми економічного становлення. – 2009. – № 5. – С. 76-82.
2. Гальків Л.І. Втрати людського капіталу України: чинник безробіття / Л.І. Гальків // Економіка і регіони. – 2009. – № 2. – С. 110-113.
3. Лисенко О.В. Статистичний аналіз дисбалансу попиту та пропозиції на ринку праці в Україні / О.В. Лисенко // Управління ризиком. – 2014. – № 11(174). – С. 146-150.

УДК 631.1:332.1

Самойленко Т.Г.
аспірант кафедри економіки
Сумського національного аграрного університету

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті розглянуто основні проблеми розвитку сільських територій України. Досліджено природно-ресурсний та трудовий потенціал та їхній вплив розвиток сільських територій країни. Визначено роль держави в регулюванні та підтримці відносин на селі.

Ключові слова: аграрний сектор економіки, сільські території, природно-ресурсний потенціал, трудовий потенціал, соціально-економічний розвиток.

Самойленко Т.Г. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

В статье рассмотрены основные проблемы развития сельских территорий Украины. Исследован природно-ресурсный и трудовой потенциал и их влияние на развитие сельских территорий страны. Определена роль государства в регулировании и поддержке отношений на селе.

Ключевые слова: аграрный сектор экономики, сельские территории, природно-ресурсный потенциал, трудовой потенциал, социально-экономическое развитие.

Samoilenko T.G. RESOURCE POTENTIAL AS A FACTOR FOR SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

The article considers basic problems of rural Ukraine. Investigated natural resource and employment potential and their influence development of rural areas of the country. The role of the state in regulating and maintaining relationships in the countryside.

Keywords: agricultural sector, rural development, natural resource potential, employment potential, social and economic development.

Постановка проблеми. Сільські території володіють потужним природним, демографічним, економічним та історико-культурним потенціалом, який при більш повному, раціональному та ефективному використанні може забезпечити сталий багатогалузевий розвиток, повну зайнятість, високий рівень і якість життя сільського населення.

Важко не погодитися з Н.І. Прока, який вважає, що «сталий розвиток сільських територій – це, насамперед, інтенсивно-інноваційний розвиток та ефективне використання наявного тут величезного ресурсного потенціалу» [1].

Природні ресурси та умови є об'єктивною передумовою сільськогосподарського виробництва, впливають на його розвиток, спеціалізацію та ефективність. Визначення перспективних напрямів розвитку сільського господарства вимагає оцінки природного потенціалу та ефективності його використання. Одним із важливих завдань національної політики України є перехід на шлях сталого розвитку. Реалізацію даного завдання держава може здійснити

шляхом раціонального та ефективного використання ресурсного потенціалу сільських територій та створення найсприятливіших умов для їх збереження в країні в цілому. Сучасний стан розвитку економіки України свідчить про позитивні зрушення, які відбулися за останні роки у сільськогосподарському виробництві, про окремі позитивні зміни, які були досягнуті в результаті реформування аграрного сектору економіки, але навіть вони не дали змогу розв'язати проблеми управління соціальним та економічним розвитком сільських територій. Найгострішими проблемами залишаються відсутність економічного інтересу жити і працювати в сільській місцевості, безробіття, трудова міграція селян та руйнування соціальної інфраструктури. Ці та інші факти становлять загрозу продовольчій безпеці країни, демографічному відтворенню селянства, створюють соціальну напругу на селі. Унікальність аграрної сфери полягає в тому, що це не тільки сфера зайнятості населення, а це спосіб життя сільських мешканців. Тому питання, пов'язані з розвитком аграрного сек-

тора, повинні перш за все передбачати заходи економічного та соціального спрямування розвитку сільських територій. Роль держави полягає у сприянні проходженню таких процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень і публікацій останнього часу показує, що проблеми розвитку села, сільських територій, формування ресурсного потенціалу сільських територій ґрунтовно досліджуються у працях В. Бакуменка, О. Бородіної, В. Князева, М. Кропивко, М. Латиніна, Ю. Лупенка, О. Могильного, О. Онищенко, М. Орлатого, І. Прокопи, О. Павлова, П. Саблука, С. Харчука, В. Юришина та ін.

Разом з тим недостатньо дослідженими залишаються питання щодо проблеми фінансування процесів сільського розвитку, а також розгляду питань, пов'язаних з впливом діяльності холдингових компаній на соціально-економічний розвиток сільських територій. Окрім того, дотепер не сформована чітка державна регіональна політика як цілеспрямований вплив державної влади на сільські території в інтересах комплексного і збалансованого розвитку і самих територій, і держави в цілому.

Постановка завдання. Особливо актуальним є дослідження використання природного потенціалу території з урахуванням наявних соціально-економічних ресурсів як об'єкта державного регулювання та управління, аналіз сучасного стану, формування і використання природно-ресурсного і трудового потенціалу сільських територій. Завдання статті полягає в тому, щоб виявити вплив держави на розвиток сільських територій та запропонувати напрями ефективного використання ресурсного потенціалу, дослідити та проаналізувати нові механізми управління розвитком сільських територій. Адже розвиток сільських територій – це процес стабільного й збалансованого забезпечення розвитку сільської поселенської мережі і сільськогосподарського виробництва на основі реалізації комплексу державного та місцевого рівня економічних, соціальних і екологічних заходів, спрямованих на збереження і збагачення людського потенціалу села – першооснови розвитку сільських територій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрний сектор національної економіки України, головним завданням якого є, насамперед, забезпечення продовольчої безпеки країни та забезпечення населення якісними та екологічно чистими продуктами харчування, був і повинен залишатися одним із пріоритетних напрямків розвитку економіки країни.

Як відомо, ресурсний потенціал у сфері аграрного виробництва представляє собою складну, безперервно відтворювальну систему, яка складається з багатьох компонентів (природний, трудовий, фінансовий, підприємницький, інформаційний, матеріально-технічний, технологічний, інституційний ресурси), а зв'язки між ними визначаються соціальними, економічними, політичними, інфраструктурними та іншими чинниками, що зумовлюють функціонування і розвиток аграрної економіки. Провідними складовими аграрного потенціалу є земля, матеріально-технічні засоби, трудові, фінансові і різноманітні нематеріальні ресурси.

Головним засобом виробництва у сфері сільгоспвиробництва, чим, власне, вона і відрізняється від інших галузей, є земля. Саме вона є національним надбанням та гордістю українського народу. Недарма існує вислів: «земля – це наша годувальниця». Саме земля наділена родючістю, чого не має жоден інший засіб виробництва, і нічим іншим її замінити не можна.

Україна має великий потенціал, щоб значно збільшити виробництво сільськогосподарської продукції. Тим не менш нині аграрний сектор України використовує менш ніж половину своєї потужності. З 42 млн га високородючих сільськогосподарських земель менш ніж 3 млн га обробляються з використанням сучасних технологій і більш ніж 7 млн га не обробляються. Зростання аграрного сектора в Україні значно обмежується непередбачуваною і непослідовною сільськогосподарською політикою, відсутністю доступу до фінансових ресурсів і слабозвиненістю ринків і ринкової інфраструктури [2].

Україна займає провідне місце у світі серед країн, на території яких поширені чорноземи. Чорноземи України займають 27,8 млн га, що становить 8,7% від світових площ чорноземів і є основним фондом отримання рослинницької продукції. На цих ґрунтах вирощується більша частина врожаю зернових культур, цукрового буряка, соняшнику, багаторічних плодових, ефіроолійних культур в Україні. Чорноземи становлять основну площу сільськогосподарських угідь України – 67,7%. Вони є найбільш освоєними ґрунтами і потенціально ресурси розширення орних площ у чорноземній зоні практично вичерпані.

Українські чорноземи є естетичною цінністю, адже зразки чорноземних ґрунтів, взятих на території Добровеличківського району Кіровоградської області, перебувають у лабораторії земельних ресурсів Європи як еталон чорнозему, а моноліти цілинних чорноземів можна побачити лише в деяких природничих музеях України.

Значна площа сільськогосподарських угідь на початок 2014 р. становила 41,5 млн га (69% території України), з яких 32,5 млн га – площа ріллі. Площа сільськогосподарських угідь, що припадає на сільськогосподарські підприємства складає 49,8%, на громадян – 38,1%, на землі запасу та землі, не надані у власність і постійне користування – 10,6%, на інших користувачів – 1,5% [3]. Земля, природні умови, відповідні економічні відносини, реалізація аграрних технологій (зрошення, знищення бур'янів, внесення поживних речовин, розпушування ґрунту, боротьби зі шкідниками і хворобами рослин і тварин) забезпечують отримання необхідної сільськогосподарської продукції. За попередніми розрахунками, у 2014 р. частка сільського господарства (включаючи мисливство та лісове господарство) у загальному обсязі валової доданої вартості усіх галузей економіки склала 11,8%. Обсяг продукції сільського господарства у всіх категоріях господарств у фактичних цінах становив 370,8 млрд грн.

Фінансовий результат від основної діяльності сільськогосподарських підприємств (окрім малих) у 2014 р. становив 34,5 млрд грн прибутку проти 12,3 млрд грн у 2013 р., рівень рентабельності (без урахування бюджетних дотацій і доплат) у цілому склав 26,3% проти 11,4% у попередньому році. Прибутки від виробництва продукції сільського господарства і надання послуг у рослинництві і тваринництві отримали 81,5% підприємств, у середньому на одне підприємство сума прибутку становила 5,8 млн грн (у 2013 р. – 64,3% і 3,2 млн грн відповідно). Водночас 18,4% підприємств отримали від сільськогосподарського виробництва збитки, сума яких у розрахунку на одне підприємство становила 3,5 млн грн (у 2013 р. – 31,2% і 2,2 млн грн відповідно) [4].

Склалося так, що коли йдеться про аграрний сектор економіки та його провідну галузь – сільське господарство, то одразу виникають асоціації з селом, з

роботою на землі, з селянами, які працюють на ній, з сільськими територіями. Визначальна роль у ресурсно-забезпеченні стабільного економічного розвитку сільського господарства, інших сфер агропромислового комплексу, як і національної економіки загалом, належить людському капіталу, який як ресурс аграрного виробництва формується, насамперед, у середовищі сільського населення. Адже трудові ресурси села – це частина населення, яке проживає на даній території, люди, які володіють здібностями до суспільно-корисної праці в усіх сферах буття.

Майже завжди, розглядаючи, аналізуючи та даючи оцінку показникам ефективності роботи підприємств, галузей, ми не замислюємося, що за кожною цифрою, за кожним підвищенням урожайності ц/га в рослинництві, продуктивності в молочному та м'ясному скотарстві стоїть людина, її праця, освіта, здібності, її вміння, талант, прагнення. Для нас це лише економічна категорія «трудові ресурси». Але саме від людей значною мірою залежить зростання всіх економічних показників.

Згідно з офіційними даними, нині в сільському господарстві зайнято понад 3,5 млн осіб – більше 17% від усіх працюючих у народному господарстві України. При цьому частка сільського господарства у ВВП України перебуває на рівні 9-10%.

Основну частку зайнятих у сільському господарстві продовжує формувати пласт самозайнятого населення домогосподарств. А враховуючи той факт, що чисельність найманої праці в сільському господарстві продовжує скорочуватися – з 2008 по 2012 рр. кількість найманих співробітників у галузі скоротилася більш ніж на 80 тис. до 700 тис. осіб, частка самозайнятого населення в галузі продовжує зростати. Нині українські аграрні підприємства часто стикаються з дефіцитом кваліфікованих фахівців найрізноманітніших професій. Для багатьох це навіть є перешкодою для нормального розвитку бізнесу, адже, як відомо, кадри вирішують все.

Натепер ми маємо багато висококваліфікованих, добре підготовлених випускників аграрних навчальних закладів України. Це добре підготовлені спеціалісти для різних галузей сільського господарства, які мають бажання, насагу працювати за спеціальністю.

Незадовільність умов прикладання праці і безробіття на селі є причинами деградації людського капіталу, а також зниження професійного рівня населення. Останніми роками половина сільського населення зайнята у найпростіших професіях (це 51,2%), причому не через брак професійної освіти, а саме через відсутність належних місць прикладання праці.

Кожна людина за свій труд хоче достойну оплату та нормальних умов праці, проживання та відпочинку. Заробітна плата являє собою один із головних показників і чинників рівня соціально-економічного життя кожної країни, колективу, людини. Найгострішою соціальною проблемою в Україні є велика різниця між високою вартістю життя і низькою ціною праці. Натепер середній рівень заробітної плати на селі складає близько 2500 грн.

Отже, ефективне використання трудових ресурсів аграрного сектору економіки залежить від необхідних дієвих заходів держави, пов'язаних з підтримкою сільськогосподарських товаровиробників, регулювання ціноутворення, розвитку виробничої та соціальної інфраструктури, щоб людям на селі хотілося жити і працювати. Людські ресурси варто

розглядати як головну рушійну силу виробничого процесу, які здатні приносити суспільну користь за умови відтворення трудового потенціалу та перетворення його на робочу силу у процесі споживання [5, с. 76].

Важливим моментом є залучення молодих спеціалістів для роботи та праці в селі. Але це можливо (на підставі проведеного опитування серед випускників аграрного університету) за умови створення умов, які передбачають відповідної оплати праці, надання житла, наявність розвинутої соціальної інфраструктури.

Наступне, на що хотілося б звернути увагу, – кредитування аграрного сектору. Його обсяги за 2014 рік знизилися на 32% порівняно з попереднім роком. За даними НБУ, в 2014 році сільськогосподарські підприємства України залучили на 32% менше кредитних коштів порівняно з 2013 роком. При цьому середня ставка кредитування в національній валюті для сільськогосподарських підприємств зросла на 1,5% і склала 21,5%. Разом з тим на 28% зменшилася кількість підприємств, які отримали позики, що є наслідком скорочення банками програм кредитування агросектору та посилення вимог кредиторів до позичальників.

Водночас загальна кількість непогашених кредитів, наданих сільськогосподарським підприємствам, становить 55,340 млрд грн і за рік зросла на 11,840 млрд. Наголошується, що це викликано зростанням вартості валютних кредитів внаслідок зниження офіційного курсу гривні і низькими темпами повернення раніше отриманих позик. Найбільше скоротилися обсяги кредитування терміном 1-5 років і більше 5 років – на 34% і 65% відповідно.

Уряд країни та державні органи влади повинні підтримувати і регулювати цю галузь економіки, адже без державної підтримки їй не обійтися.

Висновки. Отже, вихідною засадою, що уможливіє економічний і соціальний розвиток сільського поселення як територіальної системи, є його ресурсний потенціал. А для прийняття управлінських рішень щодо стратегічних напрямів розвитку села, визначення слабких та сильних ланок сільської системи необхідно провести по компонентну та інтегральну оцінку сільського ресурсного потенціалу [7, с. 396; с. 422].

Одним із пріоритетних напрямів державної підтримки має стати формування сприятливого фінансово-кредитного середовища. А саме: забезпечення сільськогосподарських товаровиробників необхідними обсягами фінансових ресурсів для розширеного відтворення й інноваційного розвитку, фінансової стабільності та конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках. Наступним важливим елементом регулювання процесу відтворення ресурсного потенціалу в аграрному секторі є розвиток сільських територій шляхом розширення можливостей сільських територіальних громад на основі збільшення ресурсів місцевих бюджетів. Поліпшити фінансовий стан сільськогосподарських товаровиробників як основного фактора відтворювальних процесів може державне регулювання інтервенційних реалізаційних цін на сільськогосподарську продукцію та надання кредитів для відтворення матеріально-технічних ресурсів.

Варто зазначити, що забезпечення відтворення ресурсного потенціалу аграрної сфери тісно переплітається з економічним зростанням галузі, закономірностями розвитку країни в цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Прока Н.И. Социально-экономическая эффективность реализации потенциала сельских территорий // Вестник Орловского государственного аграрного университета. – 2011. – № 5. – С. 22-26.
2. «Інститут розвитку аграрних ринків» (IPAP) (Науково-методологічний семінар на тему: «Розвиток сільських територій: науково-методологічні та практичні засади») «Концептуальні засади розвитку сільських територій» – Департамент науково-освітнього забезпечення АПВ та розвитку сільських територій / Ставнича Л.А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amdi.org.ua/uk/projects.html>
3. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика. – К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 776 с.
4. Сільське господарство України у 2014 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Сільські території України: функціонально-управлінська модель : монографія / О.І. Павлов. – Одеса : Астропринт, 2009. – 344 с.
6. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України : моногр. / Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, В.С. Міщенко, Я.В. Коваль, О.С. Новоторов, М.М. Паламарчук. – К. : РВПС України НАН України, 1999. – 716 с.
7. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення : монографія / Кол. авторів ; За ред. д.е.н., проф. А.Ф. Мельник. – Тернопіль : Економічна думка, 2003. – 608 с.

УДК 338.124.4

Смерічевський С.Ф.*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної економіки
Національного авіаційного університету***Іовчева Л.І.***аспірант**Донбаської державної машинобудівної академії***КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДУВАННЯ
В УМОВАХ ВИРОБНИЧО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ**

У статті відзначено, що обґрунтування теоретичного, методологічного, методичного та інструментального підґрунтя розвитку машинобудування уможливуватиме застосування дієвих практичних заходів щодо подолання кризових явищ на основі підбору найефективніших антикризових процедур. Доведено, що необхідним є врахування теорії виникнення та розвитку кризових явищ: теорію бифуркації, катастроф, нелінійних систем, хаосу. На основі проведеного дослідження зроблено висновок, що розвиток машинобудування в умовах виробничо-економічної кризи є основою забезпечення життєздатності національної економіки і за поручкою її міцного стану.

Ключові слова: розвиток, механізм, машинобудування, галузь, теорія, концепція.

**Смеричевский С.Ф., Иовчева Л.И. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ ПОДХОД К МЕХАНИЗМУ РАЗВИТИЯ МАШИНОСТРОЕНИЯ
В УСЛОВИЯХ ПРОИЗВОДСТВЕННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА**

В статье отмечено, что обоснование теоретической, методологической, методической и инструментальной основы развития машиностроения даст возможность использовать действенные практические меры по преодолению кризисных явлений на основе подбора наиболее эффективных антикризисных процедур. Доказано, что необходимо учитывать теории возникновения и развития кризисных явлений: теорию бифуркации, катастроф, нелинейных систем, хаоса. На основе проведенного исследования сделан вывод, что развитие машиностроения в условиях производственно-экономического кризиса является основой обеспечения жизнеспособности национальной экономики и залогом ее стабильного состояния.

Ключевые слова: развитие, механизм, машиностроение, отрасль, теория, концепция.

**Smerichevskiy S.F., Iovcheva L.I. CONCEPTUAL APPROACH TO THE MECHANISM OF ENGINEERING UNDER INDUSTRIAL
AND ECONOMIC CRISIS**

The article stipulates that study theoretical, methodological, methodical and instrumental foundation of engineering enables application of effective practical measures to tackle the crisis through the selection of the most effective anti-crisis procedures. It is proved that it is necessary to take account of the theory of the origin and development of the crisis: bifurcation theory, catastrophes, nonlinear systems, chaos. On the basis of the study concluded that the development of engineering in terms of production and the economic crisis is the basis for the sustainability of the national economy and the key to its good condition.

Keywords: development, machinery, engineering, industry, theory, concept.

Постановка проблеми. Визначення проблем у розвитку машинобудування за умов виробничо-економічної кризи актуалізують завдання вдосконалення концептуальних підходів до розвитку галузі. Обґрунтування теоретичного, методологічного, методичного та інструментального підґрунтя розвитку машинобудування уможливуватиме застосування дієвих практичних заходів щодо подолання кризових явищ на основі підбору найефективніших антикризових процедур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню напрямів удосконалення розвитку галузі машинобудування присвячено праці В. Ситніченко, який вказує на необхідність: підвищення конкурентоспроможності машинобудівної продукції; поліпшення інвестиційної привабливості підприємств галузі; розширення ринків збуту машинобудівної продукції; реструктуризації машинобудівного комплексу; поліпшення забезпечення висококваліфікованими науковими і робочими кадрами [1, с. 41].